

QƏRARLAR

- Bakı şəhəri xüsusi rayonu komendantının əmri (20 yanvar, 1990-cı il).....2
- Bakı şəhərində fəvqəladə vəziyyətin ləğv edilməsi haqqında Azərbaycan SSR Ali Sovetinin qərarı (22 yanvar, 1990).....5
- Azərbaycan SSR Ali Soveti deputatlardan ibarət istintaq komissiyasının yaradılması haqqında Azərbaycan SSR Ali Sovetinin qərarı (22 yanvar, 1990).....7
- 24-25 yanvar 1990-cı il tarixində keçirilən Azərbaycan KP MK plenumunda qəbul olunmuş qərar.....9
- Azərbaycan SSR Ali Sovetinin istintaq komissiyasının bəyanatı haqqında Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin qərarı (11 fevral, 1990).....10
- Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin (31 mart 1990-cı il tarixli) plenumunun qərarı11
- 1990-cı ilin yanvar ayında Bakı hadisələrinə siyasi qiymət verilməsi haqqında Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin qərarı (21 noyabr, 1990-cı il).....12
- 1990-cı ilin yanvarında Bakı şəhərində olmuş hadisələrin təhqiqi üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Soveti komissiyasının işi haqqında Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin qərarı (9 fevral, 1991).....14
- Bakı şəhərində fəvqəladə vəziyyətin ləğv edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin qərarı (30 avqust, 1991)15
- 1990-cı ilin faciəli yanvar hadisələri zamanı Azərbaycan Respublikasının Bakı şəhərində və bir sıra rayonlarında həlak olanların ailə üzvlərinin və zərər çəkənlərin sosial müdafiəsi haqqında Azərbaycan Respublikası Ali Soveti Milli Şurasının qərarı (13 yanvar, 1992).....16
- Azərbaycan Respublikasının «Azadlıq uğrunda mübariz» fəxri adını vermək haqqında vəsətətə baxılması barədə Azərbaycan Respublikası Ali Soveti Milli Şurasının qərarı (19 yanvar, 1992).....18
- 1990-cı il yanvarın 19-20-də Bakı şəhərinə qoşunların yeridilməsi ilə əlaqədar faciəli hadisələrin təfsilatının və səbəblərinin təhqiqi üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Soveti komissiyasının işinin yekunlarına dair Azərbaycan Respublikası Ali Soveti Milli Şurasının qərarı (19 yanvar, 1992).....19
- 1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə Bakı şəhərinə qoşunların yeridilməsi ilə əlaqədar faciəli hadisələrin təfsilatının və səbəblərinin təhqiqi üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Soveti istintaq komissiyasının üzvlərini mükafatlandırmaq haqqında Azərbaycan Respublikası Ali Soveti Milli Şurasının qərarı (19 yanvar, 1992).....22
- 1990-cı il yanvarın 19-20-də Bakı şəhərinə qoşunların yeridilməsi ilə əlaqədar hadisələr üzrə dövlət və hökumət qərarlarının yerinə yetirilməsi vəziyyəti haqqında Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin qərarı (19 yanvar, 1993).....23
- 1990-cı il yanvarın 20-də Bakıda törədilmiş faciəli hadisələr haqqında Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin qərarı (29 mart, 1994).....24

**Bakı şəhəri xüsusi rayonu komendantının
əmri (1990-cı il, 20 yanvar)**

№1 Bakı şəhəri.

SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1990-cı il 20 yanvar tarixli qərarına uyğun olaraq, «Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətində və bəzi başqa vilayətlərdə fəvqəladə vəziyyət elan edilməsi haqqında» SSRİ Ali Sovetinin Rəyasət Heyətinin 1990-cı il 15 yanvar tarixli fərmanı Bakı şəhərinə şamil edilmişdir.

İctimai asayishi qorumaq, hüquqa zidd hərəkətlərin qarşısını almaq, vətəndaşların həyatının təhlükəsizliyini, müəssisə və idarələrin işini təmin etmək məqsədi ilə 1990-cı il yanvarın 20-si saat 23.00-dan etibarən komendant saati tətbiq edilir. Komendant saati 23-dən 6-dək qüvvədədir.

Əmr edirəm:

1. Bakı şəhəri xüsusi rayonu komendantının aşağıdakı tərkibdə idarəsi yaradılsın:

- Komendantın müavini - general-mayor Solodikov V.D
- Komendantın siyasi hissə üzrə müavini general-mayor Kirilyuk A.İ
- Qərargah rəisi - polkovnik Sabusov V.V
- Komendantın arxa işləri üzrə müavini podpolkovnik Turkin A.M
- Rabitə rəisi - polkovnik Yarovoy G.N.

2. Bakı şəhəri xüsusi rayonunun tərkibində on bir komendant məntəqəsi yaradılsın:

№1 - 26 Bakı komissarı adına rayon. Komendant - polkovnik Rubtsov İ.V

№2 - Oktyabr rayonu. Komendant - polkovnik Bondarev P.T

№3 - Nəsimi rayonu. Komendant - polkovnik Korolkov V.N.

№4 - Nərimanov rayonu. Komendant - polkovnik Lisyuk R.t.

№5 - Kirov rayonu. Komendant - podpolkovnik Ponomoryev B.V

№6 - Lenin rayonu. Komendant - podpolkovnik Tolmoçov V. V

№7 - Nizami rayonu. Komendant - podpolkovnik Buntsev A.P

№8 - Xətai rayonu. Komendant - podpolkovnik Stolyarov A.A

№9 - Orconikidze rayonu. Komendant - mayor Demidov B.A.

№10 - Qaradağ rayonu. Komendant – podpolkovnik Dzantiyev K.B.

№11 - Əzizbəyov rayonu. Komendant – polkovnik Boyko M.Q.

- «Binə» aeroportu, Komendant - mayor Tixonov A.V.

- Məntəqə komendantlarına elan olunmuş ərazi hüduhdlarında bu əmrin sözsüz yerinə yetirilməsinə dair vəzifələri həvalə edirəm. Komendantların başlıca vəzifəsi həmin ərazidə ictimai asayışı və vətəndaşların təhlükəsizliyini təmin etməkdir.

3. Fövqəladə vəziyyət və komendant saati dövründə aşağıdakılar qadağan edilir:

- yığıncaqların, mitinqlərin, küçə yürüşlərinin, nümayişlərin, habelə teatr-tamaşa, idman tədbirlərinin və başqa kütləvi tədbirlərin keçirilməsi;

- kütləvi informasiya vasitələrinin nəzarətsiz işləməsi;

- günün hər hansı vaxtında və ilk növbədə adamların həyat təminatı, xüsusilə ərzaq məhsulları təminatı ilə bağlı peşələr üzrə, səhiyyə, təhsil sahəsində, habelə nəqliyyatda, rabitə, enerji, qaz, su təchizatı, yanacaq-sürtgü materialları təminatı sistemində, kütləvi informasiya və mətbuat orqanlarında tətillər keçirənlər, qaydaları pozanlar məsuliyyətə cəlb olunacaqlar;

- odlu və soyuq silah, döyüş sursatı, partlayıcı maddələr və materiallar, güclü təsir göstərən kimyəvi və zəhərli maddələr gətirmək, saxlamaq;

- Bakı şəhərinin ərazisində saat 23.00-dan səhər saat 6.00-dək hər hansı nəqliyyat vasitələrinin hərəkəti;

- Müəyyən olunmuş rejimin saxlanmasını həyata keçirən şəxslərin fiziki yolla və ya sözlə təhqir edilməsi.

Qoşunlar və hüquq mühafizə orqanlarına aşağıdakı səlahiyyətlər verilir:

- təşkilatların və vətəndaşların, özfəaliyyət birliklərinin qanuna zidd olan fəaliyyətini dayandırmaq və ya onları buraxmaq;

- vətəndaşların şəhərə gəlişini və şəhərdən gedişini məhdudlaşdırmaq, başqa yaşayış otaqları verilməklə vətəndaşları yaşayış üçün təhlükəli rayondan köçürmək, lazım gəldikdə, həmin yerin sakini olmayan vətəndaşların oranı tərək etməyə məcbur etmək;

- vətəndaşlardan, zəruri hallarda isə müəssisələrdən, idarələrdən və təşkilatlardan odlu soyuq silahı, döyüş sursatlarını, partlayıcı, güclü təsir göstərən kimyəvi və zəhərli maddələri, habelə materialları müsadirə etmək;

- sənədləri yoxlamaq, zəruri hallarda isə vətəndaşlarda silah barədə kifayət qədər məlumat olduqda və silahı könüllü surətdə verməkdən imtina etdikdə, vətəndaşların üst-başını və əşyalarını yoxlamaq;

- ictimai asayışı pozmağı təhrik edən, fitnəkar şayiələr yayan, yaxud vətəndaşların və ya vəzifəli şəxslərin qanuni hüquq və vəzifələrini həyata keçirmələrinə fəal şəkildə mane olan, fəvqəladə vəziyyət və komendant saati rejimini pozan şəxslərin inzibati qaydada 30 gün müddətinə tutub saxlamaq, cinayət məsuliyyətinə cəlb etmək;

- vətəndaşların mənzillərində pasport rejiminə nəzarəti həyata keçirmək.

İctimai asayişin mühafizəsinə dair xidməti borcun yerinə yetirilməsini təmin etmək məqsədi ilə şəxsi heyətə onlara həvalə edilmiş vəzifələri yerinə yetirərkən müstəsna hallarda qanuna müvafiq olaraq qəti tədbir kimi silah işlətmək hüququ verilir.

V.S. Dubinyak

Bakı şəhəri, xüsusi rayonun

komendantı, general-leytenant

Bakı şəhərində fəvqəladə vəziyyətin ləğv edilməsi haqqında

Azərbaycan SSR Ali Sovetinin qərarı

(22 yanvar 1990)

Azərbaycan SSR Ali Soveti sovet qoşun hissələri və bölmələrinin yeganə məqsədini SSRİ Konstitusiyasının 81-ci maddəsinə uyğun olaraq Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti ərazisində vəziyyəti normal hala salmaqdan və Azərbaycan SSR-in suveren hüquqlarını təmin etməkdən ibarət olmalı olduğunu qeyd edərək, SSRİ Müdafiə Nazirliyi, Daxili İşlər Nazirliyi və Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsi qoşunlarının respublikanın paytaxtı Bakı şəhərində dinc əhaliyə qanlı divan tutması, yüzlərlə adamın öldürülməsi və yaralanması ilə əlaqədar Azərbaycan xalqının qəzəb və hiddətini ifadə edərək, SSRİ-nin təşkili haqqında müqavilənin şərtlərinin və SSRİ Konstitusiyasının kobud surətdə pozulduğunu, suveren Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının razılığı olmadan Bakı şəhərində fəvqəladə vəziyyət elan olunması və buraya qoşunlar yeridilməsi haqqında qərar qəbul etmiş SSRİ-nin hakimiyyət və idarə orqanları tərəfindən Azərbaycan SSR-in suveren hüquqlarının açıq-aşkar tapdalandığını təsdiq edərək **qərara alır**:

1. Bakıda fəvqəladə vəziyyət haqqında SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 19 yanvar 1990-cı il tarixli fərmanı Azərbaycan SSR-in suverenliyinə qarşı təcavüz, bu fərmanın Bakı və onun ətrafında kütləvi qırğına səbəb olmuş icrasına sərəncam vermiş SSRİ ali hakimiyyət orqanlarının və ali vəzifəli şəxslərin hərəkətləri isə Azərbaycan xalqına qarşı cinayət kimi qiymətləndirilsin.

2. Bütün qoşun hissələrinin və bölmələrinin ən qısa müddətdə respublikanın paytaxtı Bakı şəhərindən çıxarılması tələb edilsin.

3. SSRİ Konstitusiyasının 119-cu maddəsinin 14-cü bəndini kobud surətdə pozmaqla Azərbaycan SSR-in ali hakimiyyət orqanlarının razılığı olmadan qəbul edildiyinə görə Azərbaycan SSR-in suverenliyi haqqında Konstitusiya Qanununun 6-cı maddəsinə əsasən SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti və Ermənistanla qonşu rayonların sərhəd zolaqları istisna olmaqla, Bakı şəhərində və Azərbaycan SSR-in digər rayonlarında fəvqəladə vəziyyət elan edilməsi barədə 15 və 19 yanvar 1990-cı il tarixli fərmanlarının icrası dayandırılınsın.

4. SSRİ Ali Sovetinin Rəyasət Heyətindən Bakı şəhərində və respublikanın rayonlarında fəvqəladə vəziyyət elan edilməsi haqqında 1990-cı il 19 yanvar tarixli fərmanın dərhal ləğv olunması tələb edilsin, Bakı şəhərindən və həmin rayonlardan ordu hissələrinin və hərbi texnikanın çıxarılması barədə sərəncam verilsin.

5. Bakı şəhərində və Azərbaycanın digər rayonlarında Azərbaycan SSR vətəndaşlarına qanlı divan tutulmasının bilavasitə təşkilatçıları, müqəssir olanları aşkar etmək üçün ictimai təşkilatların nümayəndələri daxil edilməklə deputat komissiyası yaradılsın.

6. Müttəfiq respublikaların Ali Sovetlərinə, dünyanın bütün demokratik hökumətlərinə belə bir çağırışla müraciət edilsin ki, yüzlərlə adamın həlak olması ilə nəticələnmiş və beynəlxalq hüquq normalarına zidd olan bu acı təcavüz və vəhşilik hərəkətlərini pisləsinlər.

7. Əgər ittifaq orqanlarından müsbət cavab alınmazsa fəvqəladə sessiya öz işini davam etdirsən. SSRİ və Azərbaycan SSR arasındakı ittifaq münasibətlərinin saxlanmasının məqsədəuyğunluğu haqqında məsələnin müzakirəsinə başlasın.

Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin sədri

E. QAFAROVA.

Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin katibi

R. QAZIYEVA.

Bakı şəhəri, 22 yanvar 1990-cı il.

“Bakı”. - 1990. – 25 yanvar. - № 15 - S. 1.

**Azərbaycan SSR Ali Soveti deputatlardan ibarət istintaq komissiyasının
yaradılması haqqında Azərbaycan SSR Ali Sovetinin qərarı
(22 yanvar 1990)**

SSRİ Müdafiə Nazirliyinin, Daxili İşlər Nazirliyinin və Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsinin qoşunları tərəfindən Bakı şəhərində və Azərbaycanın digər rayonlarında hüquqa zidd hərəkətlər nəticəsində yüzlərlə insanın həlak olmasının və yaralanmasının bilavasitə təşkilatçılarını, müqəssirləri aşkara çıxarmaq məqsədilə, ictimaiyyətin nümayəndələri də daxil edilməklə, aşağıdakı tərkibdə deputat komissiyası yaradılsın:

1. **M. T. Abasov** — SSRİ xalq deputatı, Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası Dərin Neft-Qaz yataqları Problemləri İnstitutunun direktoru.
2. **T. K. İsmayılov** — SSRİ xalq deputatı, Kosmik Təhqiqatlar Elm-İstehsal Birliyinin baş direktoru.
3. **L. V. Baruşeva** — SSRİ xalq deputatı, Volodarski adına tikiş fabrikinin tikişçisi.
4. **T. Ə. Qasimov** — Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı, Azərbaycan SSR səhiyyə naziri.
5. **M. Ç. Nəsirov** — Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı, respublika Veteranlar Şurasının sədri.
6. **V. E. Bərşadlı** — Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı, C. Naxçıvanski adına internat məktəbin direktoru.
7. **S. X. Rüstəmxanlı** — Qarabağa Xalq Yardım Komitəsinin üzvü, yazıçı.
8. **K. Q. Qluşkov** — Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı, «Bakinski raboçi» qəzetinin redaktoru.
9. **S. R. Məmmədova** — Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı, Azərbaycan Elmi Tədqiqat Bitkiləri Mühafizə İnstitutunun direktoru.
10. **Ə. S. Orucov** — Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı, Azərbaycan SSR ədliyyə naziri.
11. **H. H. Talıbov** — Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı, Azərbaycan SSR Ali Məhkəməsinin sədri.
12. **T. Q. Köçərli** — Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı. Bakı Ali Partiya Məktəbinin direktoru.
13. **Ə. M. Şəkinski** — Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı, Azərbaycan SSR Geologiya İdarəsinin rəisi.
14. **R. İ. Mahmudov** — Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı, Azərbaycan SSR Dövlət Mətbuat Komitəsinin sədri.
15. **S. İ. Tağızadə** — Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı, Azərbaycan SSR Dövlət Plan Komitəsi sədrinin müavini.
16. **T. Y. Qarayev** — Azərbaycan Xalq Cəbhəsi məclisinin üzvü, Azərbaycan Dövlət Universiteti hüquq fakültəsinin dosenti.

17. **T. M. Qasimov** — Azərbaycan Xalq Cəbhəsi idarə heyətinin üzvü, Azərbaycan SSR EA Fizika İnstitutunun baş elmi işçisi.

18. **Ç. Ç. Vəliyev** — Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı, Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti yanında Xalq Təsərrüfatı Nəzarəti İdarəetmə İnstitutunun müəllimi.

19. **A. İ. Məmmədov** — Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı, Azərbaycan SSR daxili işlər naziri.

20. **H. M. Sadıqov** — Azərbaycan SSR xarici işlər naziri.

21. **L. X. Rəsulova** — Azərbaycan SSR sosial təminat naziri.

Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin sədri

E. QAFAROVA.

Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin katibi

R. QAZIYEVA.

Bakı şəhəri, 22 yanvar 1990-cı il.

**24-25 yanvar 1990-cı il tarixində keçirilən Azərbaycan
KP MK plenumunda qəbul olunmuş qərar**

**19-20 YANVAR 1990-cı İL TARİXDƏ BAKI ŞƏHƏRİNDƏ
FÖVQƏLADƏ VƏZİYYƏTİN TƏTBİQ EDİLMƏSİNİN SƏBƏBLƏRİNİN
İSTİNTAQI ÜZRƏ KOMİSSİYANIN YARADILMASI HAQQINDA**

1. 19-20 yanvar 1990-cı ildə Bakı şəhərində fəvqəladə vəziyyətin səbəblərini təhqiq etmək üçün bu tərkibdə komissiya yaradılsın: Ə. Daşdəmirov (sədr) R Əhmədov, N. Axundov, N. Babayev (Xəzri). İ. Qolovina, A Nəsimov, T. Rzayeva, İ. İsmayılov, Z. Yusifzadə
2. Komissiyaya tapşırılsın ki, 19-20 yanvar tarixində Bakı şəhərində fəvqəladə vəziyyətin tətbiqi ilə əlaqədar bütün məsələləri kompleks şəkildə öyrənsin.
3. Nəticələri haqqında Azərbaycan KP MK-nın növbəti plenumuna məlumat verilsin.

“Azərbaycan”. - 1994. – 17 yanvar. - N 11. - S. 1-4.

Azərbaycan SSR Ali Sovetinin istintaq komissiyasının bəyanatı haqqında
Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin qərarı
(11 fevral 1990)

Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Rəyasət Heyəti Azərbaycan SSR Ali Sovetinin istintaq komissiyasının bəyanatını dinləyib müzakirə edərək **qərara alır**:

1. 1990-cı il yanvarın 22-də Azərbaycan SSR Ali Sovetinin fəvqəladə sessiyasının təşkil etdiyi Azərbaycan SSR Ali Sovetinin istintaq komissiyasının bəyanatı bəyanılsın (əlavə olunur).

2. Azərbaycan SSR Ali Sovetinin istintaq komissiyasının sədri, SSRİ xalq deputatı M. T. Abasov yoldaşa tapşırılsın ki, 1990-cı il yanvarın 19-20-də Bakı şəhərində baş vermiş hadisələrin ilkin təhqiqi haqqında istintaq komissiyası bəyanatının mətni ilə SSRİ Ali Sovetinin sessiyasında çıxış etsin.

3. Azərbaycan SSR prokuroru İ. A. İsmayılov yoldaş 1990-cı il yanvarın 19-20-də Bakı şəhərində adamların həlak olmasında müqəssir şəxslər barəsində cinayət işlərinin qaldırılması və istintaqı haqqında Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Rəyasət Heyətinə məlumat versin.

Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin sədri

E. QAFAROVA.

Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin katibi

R. QAZIYEVA.

Bakı şəhəri, 11 fevral 1990-cı il.

**Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin
(31 mart 1990-cı il tarixli) plenumunun qərarı**

**Azərbaycan KP MK komissiyasının
«19-20 yanvar 1990-cı il tarixdə Bakı şəhərində
fövqəladə vəziyyətin tətbiq olunmasının səbəbləri
və şəraiti haqqında» məlumatı barəsində**

1. Azərbaycan KP MK-nın komissiyasının gəlidiyi nəticələrlə razılaşmaq.
2. Nəzərə alınsın ki, bu məsələnin təhqiqi davam etdirilir.

“Azərbaycan”. - 1994. – 27 yanvar. - № 18 - S. 1-4.

1990-cı ilin yanvar ayında Bakı hadisələrinə siyasi qiymət verilməsi haqqında Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin qərarı (21 noyabr 1990-cı il)

Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi 1990-cı ilin yanvar ayının 19-dan 20-nə keçən gecə və sonrakı günlərdə Bakıda baş vermiş hadisələrə münasibətini bildirərək qeyd edir ki, sovet ordusunun xüsusi təyinatlı cəza dəstələri, hərbi dəniz donanmasının və daxili qoşunların bölmələri Bakı şəhərini işğal etmiş, dinc əhaliyə qarşı görünməmiş vəhşiliklər törədərək silahlı təcavüz göstərmişlər.

Bununla, SSRİ Konstitusiyasının 119-cu maddəsinin 14-cü bəndinin tələbləri kobudcasına pozulmuş və Azərbaycan SSR-in suveren hüquqlarına açıq-aşkar qəsd edilmişdir.

Azərbaycan xalqının demokratiya və milli azadlıq uğrunda mübarizəsini boğmaq məqsədi daşıyan bu işğalçı hərəkət nəticəsində görünməmiş vəhşiliklərə yol verilmiş, günahsız insanlar, o cümlədən uşaqlar, qocalar, qadınlar qətlə yetirilmiş, yüzlərlə adam yaralanmışdır.

SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin sədri M.S. Qorbaçov, həmin müddətdə Bakıda olan Sov. İKP MK katibi A.Girenko, SSRİ Ali Soveti İttifaq Sovetinin keçmiş sədri Y.Primakov, SSRİ-nin müdafiə naziri D.Yazov, SSRİ-nin daxili işlər naziri V.Bakatin, Sov. İKP MK-nın məsul işçisi A.Mixaylov, eləcə də respublika rəhbərliyi — Azərbaycan KP MK-nın keçmiş birinci katibi Ə.Vəzirov, Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin sədri E. Qafarova, Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin o zamankı sədri A.Mütəllibov, Azərbaycan KP MK-nın büro üzvlərindən V.Polyaniçko, M.Məmmədov, V.Hüseynov xalqa qarşı həyata keçirilən bu siyasi və hərbi qəsd üçün cavabdehdir və birbaşa məsuliyyət daşıyırlar.

Respublika rəhbərliyi əvvəlcədən xalqa xəyanət yolu tutaraq bu qəsdin qarşısını almaq üçün heç bir əməli tədbir görməmiş, səbatsızlıq göstərmiş, yol verilən cinayətin iştirakçısı ola-ola, zahirən hadisələrdən kənarda qalmağa çalışmışdır.

Qanlı Yanvar hadisələrinin günahkarlarını üzə çıxarmaq, onu təhlil etmək və siyasi qiymət vermək üçün respublika əhalisinin təkidli tələbinə baxmayaraq faktiki olaraq heç bir tədbir görülməmişdir. Yanvar ayının 22-də çağırılan Azərbaycan SSR Ali Sovetinin fəvqəladə sessiyası öz işini yarımçıq qoymuş, Yanvar hadisələrinə siyasi qiymət verməli olan həmin sessiya bu günədək öz işinə başlamamış, sonrakı sessiyalarda da bu məsələyə baxılmamışdır. Qəribədir ki, respublika Ali Sovetinin Yanvar hadisələrini təhqiq etməli olan komissiyanın işi də başa çatdırılmamışdır (komissiyanın sədri M.Abbasov).

Yanvar faciələrinin səbəbkarlarının istər ittifaq, istərsə də respublika rəhbər partiya, sovet, hüquq mühafizə orqanı işçilərinin, hərbiçilərin bu günədək aşkar edilib qanunla məsuliyyətə cəlb olunmaması xalqda dərin hiddət və etiraz doğurmuşdur.

Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi bütün bunları işğalçı siyasət və dəqiq düşünülmüş hərbi təcavüz kimi qiymətləndirərək, insan hüquqları Bəyannaməsinin kobud şəkildə pozulması kimi nəzərdə tutaraq **qərara alır:**

1. 1990-cı ilin yanvar ayında Bakı şəhərində törədilmiş qanlı hadisələr Azərbaycan SSR-in suveren hüquqlarına, respublikada gedən demokratik proseslərə qəsd kimi qiymətləndirilsin.

2. Dinc əhaliyə, silahsız kütləyə, heç bir müqavimət göstərməyən günahsız adamlara qarşı müasir silahlarla, hərbi texnika ilə zorakılıq edilməsi, qocaların, qadınların, uşaqların qətlə yetirilməsi Azərbaycan xalqına qarşı açıq təcavüz kimi ittiham edilsin.

3. Bir ilə yaxın vaxt keçməsinə baxmayaraq, Bakı faciələrinə Azərbaycan SSR Ali hakimiyyət orqanları tərəfindən siyasi qiymət verilməməsi, bununla əlaqədar yaradılmış xüsusi deputat komissiyasının işinin qeyri-müəyyən səbəblərdən başa çatdırılmaması, qanlı hadisələrin günahkarlarının aşkara çıxarılıb qanuni məsuliyyətə verilməməsinə qəti etiraz olunsun.

Azərbaycan SSR Ali Sovetindən tələb edilsin ki, ən qısa müddətdə həmin məsələni parlamentin müzakirəsinə çıxarsın.

4. Bu qərar qəbul edilən andan 20 Yanvar günü hər il Naxçıvan Muxtar Respublikasında milli matəm günü kimi qeyd edilsin.

5. Azərbaycan SSR Ali Sovetindən xahiş edilsin ki, 20 Yanvar günü hər il Azərbaycan SSR-də milli matəm günü kimi qeyd edilsin.

A. CƏLİLOV,
Naxçıvan Muxtar Respublikası
Ali Məclisinin sədri

Naxçıvan şəhəri, 21 noyabr 1990-cı il

Qayıdış (1990-1993). – B., 2008. – S. 148-150.

**1990-cı ilin yanvarında Bakı şəhərində olmuş hadisələrin təhqiqi üzrə
Azərbaycan Respublikası Ali Soveti komissiyasının işi haqqında
Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin qərarı
(9 fevral 1991)**

Azərbaycan Respublikasının Ali Soveti 1990-cı ilin yanvarında Bakı şəhərində olmuş hadisələrin təhqiqi üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Soveti komissiyasının məlumatını dinləyərək **qərara alır**:

1. 1990-cı ilin yanvarında Bakı şəhərində olmuş hadisələrin təhqiqi üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin komissiyası sədrinin məlumatı nəzərə alınsın və qeyd edilsin ki, komissiya böyük və səmərəli iş görmüşdür.

2. 1990-cı ilin yanvarında Bakı şəhərində olmuş hadisələrin təhqiqi üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Soveti komissiyasının öz işini davam etdirməsi zəruri sayılsın və işi başa çatdırdıqdan sonra komissiya gəlmiş nəticələr barəsində Azərbaycan Respublikasının Ali Sovetinə məlumat versin.

3. Dövlət təhlükəsizliyi, hərbi işlər və hüquq qaydası komissiyasına, Qanunvericilik, qanunçuluq və vətəndaşların hüquqları məsələləri komissiyasına tapşırılsın ki, 1990-cı ilin yanvarında Bakı şəhərində olmuş hadisələrin təhqiqi üzrə komissiyaya hər cür kömək göstərsinlər.

4. Azərbaycan Respublikasının Baş nazirinə tapşırılsın ki, qoşunların Bakı şəhərinə yeridildiyi dövrdə vətəndaşlara vurulmuş ziyanın ödənilməsi üçün tədbirlər görsün.

Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri

E. QAFAROVA.

Bakı şəhəri, 9 fevral 1991-ci il.

Bakı şəhərində fəvqəladə vəziyyətin ləğv edilməsi haqqında
Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin qərarı
(30 avqust 1991)

Azərbaycan Respublikası Ali Soveti Bakı şəhərində fəvqəladə vəziyyətin ləğv edilməsi haqqında özünün 1990-cı il 22 yanvar tarixli qərarını bir daha təsdiqləyərək **qərara alır**:

Bakı şəhərində SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1990-cı il 19 yanvar tarixli fərmanı ilə tətbiq olunmuş fəvqəladə vəziyyət ləğv edilmiş sayılsın.

Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri
E. QAFAROVA.

Bakı şəhəri, 30 avqust 1991-ci il.

**1990-cı ilin faciəli yanvar hadisələri zamanı Azərbaycan Respublikasının
Bakı şəhərində və bir sıra rayonlarında həlak olanların ailə üzvlərinin
və zərər çəkənlərin sosial müdafiəsi haqqında
Azərbaycan Respublikası Ali Soveti Milli Şurasının qərarı
(13 yanvar 1992)**

Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Milli Şurası 1990-cı ilin faciəli yanvar hadisələri zamanı Azərbaycan Respublikasının Bakı şəhərində və bir sıra rayonlarında həlak olanların ailə üzvlərinin və zərər çəkənlərin sosial müdafiəsi, habelə yanvar hadisələri qurbanlarının xatirəsini əbədiləşdirmən haqqında məsələ müzakirə edərək qeyd edir ki, ötən dövrdə dövlət orqanlarının bu istiqamətdə qərarlar qəbul etməsinə baxmayaraq, vətəndaşların və ictimai təşkilatların çoxlu müraciəti həmin qərarların yerinə yetirilməsində ciddi nöqsanlar olduğunu göstərir.

İndiki şəraitdə və yanvar hadisələrinin ikinci ildönümü ilə əlaqədar vətəndaşların göstərilən kateqoriyasının sosial müdafiəsi üçün əlavə tədbirlər görülməsinin zəruriliyini nəzərə alaraq Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Milli Şurası **qərara alır:**

1. Azərbaycan Respublikasının prezidentinə təklif edilsin ki, 1990-cı ilin yanvar hadisələri zamanı Azərbaycan Respublikasının Bakı şəhərində və bir sıra rayonlarında həlak olanların ailə üzvlərinin və zərər çəkənlərin sosial müdafiəsi sahəsində əlavə tədbirlər görülməsi haqqında sərəncam versin.

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə tapşırılsın:

«1990-cı ilin yanvarında Bakı şəhərində faciəli hadisələr zamanı həlak olanların ailə üzvlərinə və zərər çəkənlərə yardım göstərilməsi tədbirləri haqqında» 1990-cı il 20 sentyabr tarixli və «1990-cı ilin yanvarında Bakı şəhərində faciəli hadisələr zamanı həlak olanların ailə üzvlərinə və zərər çəkənlərə yardım göstərilməsi tədbirləri haqqında» Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin 1990-cı il 20 sentyabr tarixli 430 nömrəli qərarına dəyişiklik və əlavələr edilməsi barəsində» 1990-cı il 27 dekabr tarixli qərarlarının tam həcmdə yerinə yetirilməsini təmin etsin;

1990-cı ilin yanvar hadisələri zamanı Azərbaycan Respublikasının Bakı şəhərində və bir sıra rayonlarında yaralananların sağlamlığının, peşə qabiliyyətinin və sosial vəziyyətinin bərpasının təşkili; yaralananların respublika hüduqlarından kənarda müalicəsi üçün məqsədli maliyyə (o cümlədən valyuta) vəsaitinin ayrılması; həlak olanların ailələrinin ayrıca mənzillə təmin edilməsi; həlak olanların ailələrini və zərər çəkənləri mənzil uçotuna qəbul edərkən onların müharibə əlillərinə və müharibədə həlak olanların ailələrinə bərabər tutulması haqqında məsələlərə baxsın.

3. Respublikanın şəhər və rayonlarının hakimiyyət və idarəetmə orqanlarına tapşırılsın:

1990-cı ilin yanvar hadisələrində həlak olanların ailələrinin və zərər çəkənlərin ehtiyacı olduqda mənzil-məişət şəraitinin yaxşılaşdırılması;

1990-cı ilin yanvar hadisələri zamanı həlak olanların ailə üzvləri və zərər çəkənlər üçün öz səlahiyyətləri daxilində əlavə güzəştlərin müəyyən edilməsi üçün təxirəsalınmaz tədbirlər görsünlər.

4. Bakı şəhərinin icra hakimiyyəti başçısına tapşırılsın ki, Bakı şəhərində yanvar hadisələri qurbanlarının xatirə abidəsinin yaradılması məsələsini nəzərdən keçirsin.

5. Azərbaycan Respublikası Ali Soveti Milli Şurasının hüquq siyasəti və dövlət quruculuğu məsələləri daimi komissiyalarına tapşırılsın ki, Azərbaycan Respublikasının dövlət təltiflərinin müəyyən edilməsi haqqında məsələyə baxıb təkliflərini Azərbaycan Respublikası Ali Soveti Milli Şurasının müzakirəsinə versinlər.

Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri

E. QAFAROVA.

Bakı şəhəri, 13 yanvar 1992-ci il.

**Azərbaycan Respublikasının «Azadlıq uğrunda mübariz» fəxri adını vermək
haqqında vəsatətə baxılması barədə Azərbaycan Respublikası
Ali Soveti Milli Şurasının qərarı
(19 yanvar 1992)**

Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Milli Şurası 1990-cı il yanvarın 19-20-də Bakı şəhərinə qoşunların yeridilməsi ilə əlaqədar faciəli hadisələrin təfəsilatının və səbəblərinin təhqiqi üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Soveti istintaq komissiyasının və «20 Yanvar» cəmiyyətinin 1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə Azərbaycan Respublikasının paytaxtı Bakı şəhərinə və bir sıra rayonlarına keçmiş SSR İttifaqı Silahlı Qüvvələrinin basqını zamanı yüksək vətəndaşlıq nümunəsi, mərdlik və hünər göstərərək həlak olmuş 120 nəfərə və yaralanmış 23 nəfərə Azərbaycan Respublikasının «Azadlıq uğrunda mübariz» fəxri adını vermək haqqında vəsatətinə baxaraq **qərara alır**:

Vəsatət təmin olunsun və Azərbaycan Respublikasının prezidentindən xahiş edilsin ki, həlak olmuş 120 nəfərə və yaralanmış 23 nəfərə (siyahılar əlavə olunur) Azərbaycan Respublikasının «**Azadlıq uğrunda mübariz**» fəxri adını versin.

Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri
E. QAFAROVA.

Bakı şəhəri, 19 yanvar 1992-ci il.

**1990-cı il yanvarın 19-20-də Bakı şəhərinə qoşunların yeridilməsi ilə əlaqədar faciəli
hadisələrin təfəsilatının və səbəblərinin təhqiqi üzrə Azərbaycan Respublikası
Ali Soveti komissiyasının işinin yekunlarına dair Azərbaycan
Respublikası Ali Soveti Milli Şurasının qərarı
(19 yanvar 1992)**

Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Milli Şurası 1990-cı il yanvarın 19-20-də Bakı şəhərinə qoşunların yeridilməsi ilə əlaqədar faciəli hadisələrin təfəsilatının və səbəblərinin təhqiqi üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Soveti komissiyasının hesabatını dinlədikdən və onun rəyi ilə tanış olduqdan sonra qeyd edir ki, 1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə keçmiş SSRİ-nin Konstitusiyası, Azərbaycan SSR-in Konstitusiyası və beynəlxalq hüquq normaları pozulmaqla, fəvqəladə vəziyyətin hüquqi rejimini tənzimləyən qanunvericilik aktı olmadığı halda keçmiş SSR İttifaqı rəhbərliyi Azərbaycan Respublikasının paytaxtı Bakı şəhərində qoşunların basqını ilə müşayiət olunan fəvqəladə vəziyyət tətbiq etmiş və bu barədə əhaliyə yalnız 6 saatdan sonra məlumat verilmişdir.

Bakıya qoşunlar yeridilərkən yanvarın 19-da və sonrakı günlərdə hərbiçilər tərəfindən kütləvi zorakılıq əməlləri törədilmiş, nəticədə dinc əhalidən 131 adam öldürülmüş, 744 adam yaralanmış, yüzlərlə adam qanunsuz tutulmuş, dövlət əmlakına, ictimai və şəxsi əmlakla böyük zərər vurulmuşdur.

“Bakı şəhərində fəvqəladə vəziyyətin ləğv edilməsi haqqında” Azərbaycan SSR Ali Sovetinin 1990-cı il 22 yanvar tarixli qərarında SSRİ Ali Soveti Rəyasət heyətinin 1990-cı il 19 yanvar tarixli Fərmanı Azərbaycan SSR-in suverenliyinə qarşı təcavüz aktı, bu Fərmanın Bakıda və onun ətrafında yüzlərlə adamın ölümünə və yaralanmasına səbəb olan icrasına sərəncam vermiş SSRİ ali hakimiyyət orqanlarının və ali vəzifəli şəxslərinin hərəkətləri Azərbaycan xalqına qarşı cinayət kimi qiymətləndirilmişdir.

Azərbaycan SSR Ali Sovetinin həmin sessiyasında Bakı şəhərində və Azərbaycanın digər regionlarında Azərbaycan SSR vətəndaşlarına qanlı divan tutulmasının bilavasitə təşkilatçılarını, müqəssir olanları aşkar etmək üçün ictimai təşkilatların nümayəndələri daxil edilməklə deputat-istintaq komissiyası yaradılmışdır.

Yanvar faciəsinin təhqiqi üçün bu komissiya praktik işçilər və alimlər sırasından mütəxəssis-ekspertləri, müstəqil hərbi ekspertləri əz işinə cəlb etmişdir. Bakı şəhərinin sakinləri, ictimai təşkilatların, kütləvi informasiya vasitələrinin, habelə bir sıra dövlət idarələrinin nümayəndələri məlumat toplamaqda komissiyaya böyük kömək göstərmişlər. Komissiyaya vətəndaşların 2 mindən çox məktub və şikayəti, yüzlərlə şifahi məlumatı daxil olmuş, təqribən 2 min 500 adam sorğu-sual edilmiş, 250-dən çox hadisə yeri və obyekt müayinə olunmuş, 286 ballistik, avtotexniki, əmtəəşünaslıq, mühəndis-texniki ekspertiza keçirilmiş, meyitlərin məhkəmə-tibbi müayinəsi haqqında aktlar, habelə müstəqil hərbi ekspertlərin rəyləri alınmış, böyük miqdarda audio və videomateriallar toplanmış və öyrənilmişdir. Keçmiş SSRİ-nin və respublikanın müxtəlif dövlət, təsərrüfat, hüquq mühafizə orqanlarına, habelə ictimai təşkilatlarına və hərbi idarələrinə 2517 sorğu göndərişdir. Bütün bunlar tarixi əhəmiyyət kəsb edən materiallar toplamış komissiyanın böyük iş gördüyünü sübut edir.

Göstərilənləri nəzərə alaraq Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Milli Şurası **qərara alır**:

1. 1990-cı il yanvarın 19-20-də Bakı şəhərinə qoşunların yeridilməsi ilə əlaqədar faciəli hadisələrin təfəsilatının və səbəblərinin təhqiqi üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Soveti Deputat istintaq komissiyasının hesabatı və rəyi qənaətbəxş hesab edilsin.

2. "Bakı şəhərində fəvqəladə vəziyyətin ləğv edilməsi haqqında" Azərbaycan SSR Ali Sovetinin 1990-cı il 22 yanvar tarixli qərarında çıxarılmış nəticələr düzgün hesab edilsin. Həmin qərarın aşağıdakı hissələrdə vaxtında icra edilmədiyi qeyd olunsun:

Bakı şəhərində fəvqəladə vəziyyət tətbiq olunması haqqında SSRİ Ali Soveti Rəyasət heyətinin 1990-cı il 19 yanvar tarixli Fərmanının icrasının Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti və Ermənistanla qonşu rayonların sərhəd zolaqları istisna olmaqla, hər yerdə dayandırılması (2-ci bənd); dərhal ləğv olunması, qərarın 2-ci bəndində göstərilən istisna nəzərə alınmaqla, bütün qoşun hissələri və bölmələrinin Bakı şəhərindən və respublikanın rayonlarından ən qısa müddətdə çıxarılması (3-cü bənd);

ittifaq orqanlarından müsbət cavab alınmadığı halda fəvqəladə sessiyanın öz işini davam etdirməsi, SSRİ və Azərbaycan SSR arasındakı ittifaq münasibətlərinin saxlanılmasının məqsəduyğunluğu məsələsinin müzakirəsinə başlanması (6-cı bənd).

3. Azərbaycan Respublikasının paytaxtı Bakı şəhərinə və başqa yaşayış məntəqələrinə Sovet qoşunlarını qanunsuz yeridilməsi və bunun nəticələrinə, habelə keçmiş SSRİ rəhbərliyinin hərəkətlərinə beynəlxalq hüquq normaları və insan hüquqlarının müdafiəsi baxımından qiymət verilməsi üçün dünya dövlətləri parlamentlərinə və Birləşmiş Millətlər Təşkilatına müraciət edilsin.

4. Deputat istintaq komissiyasının işi bitmiş hesab olunsun və onun topladığı materiallar Azərbaycan Respublikası Cinayət prosesual məəcəlləsində nəzərdə tutulmuş qaydada cinayət işi başlanılması, obyektiv həqiqətin aşkara çıxarılması, təqsirli şəxslərin müəyyən olunması və onların məsuliyyətə cəlb edilməsi üçün Azərbaycan Respublikası Prokurorluğuna göndərilsin. Azərbaycan Respublikası Prokurorluğuna tapşırılsın ki, qoşunların yeridilməsinə razılıq verilməsi hissəsində keçmiş ittifaq və respublika rəhbərlərinin əlaqədarlığının araşdırılmasına xüsusi diqqət yetirsin.

5. Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroruna tapşırılsın: 1990-cı ilin yanvar hadisələrinin tədqiqi üzrə tərkibinə Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin deputat-istintaq komissiyasının işçi qrupunun üzvləri olmuş şəxsləri də daxil etməklə, xüsusi istintaq-əməliyyat qrupu yaratsın;

Azərbaycan Respublikası vətəndaşları haqqında, eləcə də 1990-cı ilin yanvar hadisələri üzrə keçmiş SSRİ İttifaqının məhkəmə, prokurorluq, daxili işlər, dövlət təhlükəsizliyi orqanlarının icraatında olmuş bütün cinayət, inzibati və mülki işlərin alınmasını təmin etsin;

siyasi fəaliyyətə görə və Bakı şəhərində fəvqəladə vəziyyət rejiminin tətbiqi ilə əlaqədar olaraq adamların tutulması, həbsə alınması, cinayət və inzibati məsuliyyətə cəlb edilməsi, ictimai təşkilatların fəaliyyətinin dayandırılması hallarının qanuniliyini və əsaslılığını yoxlasın və yoxlama nəticələrinə əsasən müvafiq tədbir görsün.

6. Azərbaycan Respublikası Ali Soveti Milli Şurasının daimi komissiyalarına tapşırılsın ki, deputat-istintaq komissiyasının qanun yaradıcılığı qaydasında həllini zəruri hesab etdiyi məsələlərə baxaraq, müvafiq qanunvericilik təkliflərini və layihələrini hazırlayıb Azərbaycan Respublikası Ali Soveti Milli Şurasının müzakirəsinə versinlər.

Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri

E. QAFAROVA.

Bakı şəhəri, 19 yanvar 1992-ci il.

**1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə Bakı şəhərinə qoşunların
yeridilməsi ilə əlaqədar faciəli hadisələrin təfsilatının və səbəblərinin
təhqiqi üzrə Azərbaycan Respublikası
Ali Soveti istintaq komissiyasının üzvlərini mükafatlandırmaq haqqında
Azərbaycan Respublikası Ali Soveti Milli Şurasının qərarı
(19 yanvar 1992)**

Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Milli Şurası 1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə Bakı şəhərinə qoşunların yeridilməsi ilə əlaqədar faciəli hadisələrin təfsilatının və səbəblərinin təhqiqi üzrə istintaq komissiyasının işinin yekunlarını nəzərdən keçirərək qeyd edir ki, ötən iki il ərzində komissiya mürəkkəb siyasi şəraitdə Ali Sovetin qərarını və Azərbaycan xalqının iradəsini həyata keçirərək, 1990-cı ilin yanvarında Azərbaycan Respublikasının paytaxtı Bakı şəhərinə və bəzi rayonlarına qoşunların qanunsuz yeridilməsinin təfsilatını aydınlaşdırmaq üçün xeyli iş görmüşdür. Bu iş ondan böyük səy, əzmkarlıq və gərginlik tələb etmişdir.

İstintaq komissiyasının gördüyü işin yekunları Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Milli Şurasına müvafiq qərar qəbul etmək imkanı vermişdir.

Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Milli Şurası şərh edilənlərə əsasən **qərara alır**:

İstintaq komissiyasının sədri M. Abasova, sədrin müavini T. Qarayevə, komissiyanın üzvləri V. Bərşadlıya, C. Vəliyevə, T. M. Qasımova, T. Ə. Qasımova, T. Köçərliyə, R. Mahmudova, M. Nəsirova, Ə. Orucova, L. Rəsulovaya, S. Rüstəmxanlıya, H. Sadıqova, S. Tağızadəyə, H. Talıbova, Ə. Şəkinskiyə, habelə əməli qrupun üzvləri Q. Əliyevə, C. Əliyevə, İ. Əliyevə, B. Əsgərova, L. Babayevaya, Z. Hüseynova, T. Zeynalova, S. İsmayılova, X. Qambayzadəyə İ. Məmmədova, V. Mehraliyevə, R. Nəsirova, R. Nuriyevaya, S. Nəhmətova, Ə. Osmanova, A. Rəsulova, Ə. Eylazovaya təşəkkür elan edilsin.

Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri

E. QAFAROVA.

Bakı şəhəri, 19 yanvar 1992-ci il.

**1990-cı il yanvarın 19-20-də Bakı şəhərinə qoşunların yeridilməsi ilə əlaqədar hadisələr
üzrə dövlət və hökumət qərarlarının yerinə yetirilməsi vəziyyəti haqqında
Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin qərarı
(19 yanvar 1993)**

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi 1990-cı il yanvarın 19-20-də Bakı şəhərinə qoşunların yeridilməsi ilə əlaqədar hadisələr üzrə dövlət və hökumət qərarlarının yerinə yetirilməsi vəziyyəti haqqında Azərbaycan Respublikası Ali Soveti sədrinin birinci müavini T. Y. Qarayevin və Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin birinci müavini V. Q. Əhmədovun məlumatını dinləyib müzakirə edərək qərara alır:

1. Məlumat nəzərə alınsın və 1990-cı il yanvarın 19-20-də Bakı şəhərinə qoşunların yeridilməsi ilə əlaqədar hadisələr üzrə dövlət və hökumət qərarlarının yerinə yetirilməsi üzrə müəyyən iş görüldüyü qeyd edilsin.

2. Azərbaycan Respublikasının əlaqədar təşkilatlarından və vəzifəli şəxslərindən qəti tələb olunsun ki, 1990-cı il yanvarın 19-20-də Bakı şəhərinə qoşunların yeridilməsi ilə əlaqədar hadisələr üzrə dövlət və hökumət qərarlarının tələblərinin tam həcmdə və qeyd-şərtsiz yerinə yetirilməsini təmin etsinlər.

3. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin dövlət quruculuğu və hüquq siyasəti, sosial siyasət komissiyalarına tapşırılsın ki, 1990-cı il yanvarın 19-20-də Bakı şəhərinə qoşunların yeridilməsi ilə əlaqədar şəhid olmuş şəxslərin ailələri və zərər çəkən şəxslər üçün imtiyazlar və güzəştlər nəzərdə tutan dövlət və hökumət qərarlarının uyğunluğunu təmin etmək məqsədilə vahid qanunvericilik aktı qəbul edilməsi məsələsinə baxıb öz təkliflərini Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin müzakirəsinə təqdim etsinlər.

4. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə tapşırılsın ki, "20 Yanvar" qəzetinə dövlət yardımı verilməsi məsələsinə baxsın və öz qərarlarının icrası üzərində nəzarəti gücləndirsin.

5. Bakı şəhər İcra hakimiyyəti başçısına tapşırılsın ki, 10 gün müddətində "20 Yanvar" cəmiyyətinin və "20 Yanvar" fondunun mərkəzi orqanlarının yerləşdirilməsi məsələsini həll etsin.

Bakı şəhəri, 19 yanvar 1993-cü il.

**1990-cı il yanvarın 20-də Bakıda törədilmiş faciəli hadisələr haqqında
Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin qərarı
(29 mart 1994)**

1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə Bakı şəhərinə və Azərbaycanın bir neçə rayonuna keçmiş Sovet İttifaqının qoşun hissələri fəvqəladə vəziyyət elan edilmədən yeridilmiş, dinc əhaliyə divan tutulmuş, yüzlərlə insan qətlə yetirilmiş, yaralanmış, itkin düşmüşdür. Sovet ordusunun, xüsusi təyinatlı dəstələrin və daxili qoşunların iri kontingentinin Bakını zəbt etməsi xüsusi qəddarlıq və misli görünməmiş vəhşiliklərlə müşayiət edilmişdir.

Fəvqəladə vəziyyətin tətbiqi əhaliyə elan olunanadək hərbi qulluqçular 82 nəfəri amansızcasına qətlə yetirmiş, 20 nəfəri ölümcül yaralanmışlar. Fəvqəladə vəziyyət elan edildikdən sonra isə yanvarın 20-də və sonrakı günlərdə Bakı şəhərində 21 nəfər öldürülmüşdür. Fəvqəladə vəziyyətin elan olunmadığı rayonlarda — yanvarın 25-də Neftçalada və yanvarın 26-da Lənkəranda daha 8 nəfər qətlə yetirilmişdir.

Beləliklə, qoşunların qanunsuz yeridilməsi nəticəsində Bakıda və respublika rayonlarında 131 nəfər öldürülmüş, 744 nəfər yaralanmış, 841 nəfər qanunsuz həbs olunmuşdur. hərbi qulluqçular tərəfindən 200 ev və mənzil, 80 avtomashın, o cümlədən təcili yardım maşınları, yandırıcı güllələrin törətdiyi yanğın nəticəsində dövlət əmlakı və şəxsi əmlak məhv edilmişdir. həlak olanların arasında qadınlar, uşaqlar və qocalar, həmçinin təcili yardım işçiləri və milis nəfərləri olmuşdur. SSRİ Konstitusiyası, Azərbaycan SSR Konstitusiyası kobudcasına pozulmuş, Azərbaycan Respublikasının suveren hüquqları tapdalanmışdır.

Qabaqcadan düşünülmüş hazırlanmış bu təcavüzkarlıq aksiyası Azərbaycan xalqının demokratiya və milli azadlıq uğrunda mübarizəsini boğmaq, xalqı təhqir edərək ona mənəvi zərbə vurmaq məqsədi daşmışdır.

20 yanvar hadisələri ərəfəsində Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasının rəhbərliyinin xalqın, mənafeyinə zidd olan siyasəti, Azərbaycanın suverenliyi və ərazi bütövlüyünə qarşı Mərkəzin, şəxsən Mixail Qorbaçovun apardığı qeyri-obyektiv və qərəzli xətt geniş xalq kütlələrinin qəzəbinə səbəb olmuşdur.

Xalq arasında Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin, onun birinci katibi Əbdürrəhman Vəzirovun fəaliyyəti də kəskin etirazlar doğurmuşdur. Respublikada belə bir fikir mövcud olmuşdur ki, Azərbaycanın rəhbərliyi Dağlıq Qarabağ məsələsində Mərkəzlə sövdələşərək öz xalqına qarşı gizli xəyanətəkar planlar həyata keçirir.

Azərbaycan rəhbərləri öz yarıtmaz və yararsız fəaliyyəti ilə xalqla hakimiyyət arasında keçilməz uçurum yaratmışdı. Məhz həmin dövrdə bir neçə ay Bakıda və respublikamızın digər şəhər və rayonlarında keçirilmiş izdihamlı mitinqlərdə Azərbaycan rəhbərliyinin istefası tələb olunurdu.

Cəmiyyətdə yaranmış qarşıdurmanın siyasi yollarla tənzimlənməsi üçün Azərbaycan SSR-in rəhbərliyi mövcud imkanlardan istifadə etməmişdir. Hakim dairələrin müxalifətlə apardığı iş siyasi oyun və intriqalar

istiqamətində qurulmuş və yarıtmaz olmuşdur. Bir çox taleyüklü məsələnin həllində Azərbaycan rəhbərliyi aciz olmuş, nəticədə respublikada kəskin hakimiyyət böhranı yaranmışdır.

20 yanvara qədər partiya, dövlət orqanları tərəfindən həyata keçirilən tədbirlərin, eləcə də Bakıda gedən ziddiyyətli proseslərin təhlili göstərir ki, yanvar faciəsi qabaqcadan planlaşdırılmış hərbi əməliyyatın nəticəsi olmuşdur. 1989-cu ilin axırından yanvar hadisələrinə kimi respublika rəhbərləri Əbdürrəhman Vəzirov və Ayaz Mütəllibovun imzaları ilə Moskvaya ünvanlanan şifroqramlar buna əsaslı sübutdur. Şifroqramlarda Bakıya əlavə daxili qoşun və Sovet ordusu qüvvələrinin göndərilməsi tələb olunmuşdur. Bu səbəbdən Bakıda hərbi qüvvələrin yerləşdirilməsi və təminatı ilə əlaqədar müxtəlif hazırlıq işləri aparılmış, hadisələrə bir neçə gün qalmış Bakı şəhərinin xəstəxanaları tələsik boşaldılmış, külli miqdarda yaralıların yerləşdirilməsi üçün hazırlıq görülmüş, Sovet ordusu hərbi qulluqçularının ailə üzvləri təcili surətdə Bakı şəhərindən köçürülmüşdür. Beləliklə, hərbi təcavüz və qoşunların yeridilməsi üçün hər cür şərait yaradılmışdır.

Qoşunların Bakıya yeridilməsi kommunist rejimini saxlamaq, milli azadlıq hərəkatını boğmaq məqsədinə xidmət etmişdir. Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi bürosunun 1990-cı il yanvarın 14-də keçirilmiş iclasında fəvqəladə vəziyyətin tətbiq edilməsi ilə əlaqədar irəli sürülmüş təkliflər hakimiyyəti itirmək qorxusu ilə bağlı olmuşdur.

1990-cı il yanvarın 15-də Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət heyətinin sədri Elmira Qafarova Moskva şəhərində ezamiyyətdə ikən Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət heyətinin qeyri-qanuni iclasında yetərsay olmadığı halda, Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi Əbdürrəhman Vəzirovun təkidi ilə qəbul edilmiş qərarla Azərbaycanda fəvqəladə vəziyyətin tətbiq edilməsinə razılıq verilmişdir. Bu bir daha təsdiq edir ki, 20 yanvar faciəsi qabaqcadan planlaşdırılmış cinayət aktıdır.

Hüquqi əsası olmadan Bakıda fəvqəladə vəziyyət elan edilməsi, Silahlı Qüvvələrin şəhərə soxulub heç bir müqavimətlə üzləşmədən ağır texnika və məhvedici silahlar vasitəsilə dinc əhaliyə qəddarcasına divan tutması Azərbaycan xalqına qarşı cinayət olmuşdur. Bu cəza tədbiri şüurlu surətdə planlaşdırılmış və vəhşicəsinə həyata keçirilmişdir.

Əsas məqsəd Azərbaycanda xalq hərəkatına zərbə vurmaq, mövcud olan rejimin dağılmasına yol verməmək və istiqlalyyət uğrunda mübarizə aparən qüvvələri məhv etmək olmuşdur.

Azərbaycan xalqına qarşı edilmiş bu təcavüz mərhələ-mərhələ həyata keçirilmişdir: şəhərdə qarətlərlə nəticələnən təxribatlar aparılmış, əhalini tərksilah etmək bəhanəsilə faciə ərəfəsində hətta milis işçilərindən silahlar alınmışdır və s.

Yanvarın 19-da hərbi əməliyyatın növbəti mərhələsi kimi Azərbaycan televiziyasının enerji bloku partladılmış, respublika televiziyası və radiosunun verilişləri tamamilə kəsilmişdir. Faciə baş verən gündən isə digər kütləvi informasiya vasitələrinin fəaliyyəti dayandırılmış, xalq informasiya almaq hüququndan məhrum edilmişdir.

Planlaşdırılmış bu cinayət əməliyyatını həyata keçirmək üçün keçmiş SSRİ müdafiə naziri Dmitri Yazov, daxili işlər naziri Vadim Bakatin və başqa yüksək rütbəli hərbiçilər Bakıya gəlmişdilər.

Keçmiş SSRİ Konstitusiyasının 119-cu maddəsinin 14-cü bəndinin və Azərbaycan SSR Konstitusiyasının 71-ci maddəsinin tələblərinin pozulması ilə qəbul edilmiş. “Bakı şəhərində fəvqəladə vəziyyətin tətbiq edilməsi haqqında” SSRİ Ali Soveti Rəyasət heyətinin fərmanı və bu fərmanın artıq fəvqəladə vəziyyət tətbiq ediləndən və yüzlərlə insanın qanı axıdılandan sonra elan edilməsi həmin hərbi-siyasi aksiyanın Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasının və Sovet dövlətinin rəhbərliyi, şəxsən Mixail Qorbaçov tərəfindən Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş cinayət və açıq təcavüz olduğunu təsdiq edir.

Azərbaycan üçün belə bir faciəli gündə Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi Əbdürrəhman Vəzirov xalqa qarşı xəyanətkarlıq yolu tutaraq yanvarın 19 və 20-də öz iş yerində olmaq əvəzinə yanvarın 19-nu Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsinin binasında DTK sədri Vaqif Hüseynovla birlikdə keçirmişdir. Sonra o, gizli surətdə SSRİ Müdafiə Nazirliyinin Bakıda yerləşən hərbi qərargahına getmiş, yanvarın 20-nə keçən gecə həmin qərargahda Dmitri Yazovla və Vadim Bakatinlə birlikdə hərbi əməliyyata rəhbərlik etmişdir. Nəhayət, yanvarın 21-də yalnız öz şəxsi təhlükəsizliyini təmin etmək üçün gizli şəkildə hərbi təyyarə ilə Moskvaya qaçmışdır.

Öz hakimiyyətini nəyin bahasına olursa-olsun qoruyub saxlamaq məqsədi güdən keçmiş Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi Əbdürrəhman Vəzirov bu ağır cinayətin bilavasitə təşkilatçısı və iştirakçısı olmuşdur. Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin ikinci katibi Viktor Polyaniçko, Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin sədri Ayaz Mütəllibov, Azərbaycan SSR Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsinin sədri Vaqif Hüseynov tutduğu vəzifə və səlahiyyətlərinə görə həmin cinayətin birbaşa iştirakçıları olmuşlar.

Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət heyətinin sədri Elmira Qafarova, Azərbaycan Kommunist Partiyası Bakı Şəhər Komitəsinin birinci katibi Müslüm Məmmədov sovet imperiyasının qoşun hissələrinin Bakı şəhərinə yeridilməsi ilə əlaqədar heç bir konkret tədbir görmədiklərinə və vətəndaşların təhlükəsizliyini təmin etmədiklərinə görə yüksək vəzifəli şəxslər kimi öz üzərinə düşən məsuliyyətin öhdəsindən gəlməmişlər.

Azərbaycan SSR kommunist rəhbərliyinin xəyanətkar siyasəti nəticəsində törədilmiş ağır cinayət azadlıqsevər Azərbaycan xalqının iradəsini qıra bilməmiş, onu daha da qəzəbləndirmişdir. Xalqın Sov. İKP-yə və mövcud rejimə qarşı nifrəti son həddə çatmış, Sov. İKP üzvləri kütləvi şəkildə partiya biletlərini ataraq onun sıralarını tərk etmişlər.

Azərbaycan xalqını dəhşət və müsibətə düşürən 20 yanvar faciəsi bütün dünyada əks-səda doğurmuş, mütərəqqi qüvvələrin qəzəb və hiddətinə səbəb olmuşdur. Bir çox ölkələrin radiostansiyaları da yanvar faciəsi haqqında hərtərəfli informasiya verir və imperiya qüvvələrini lənətləyirdi.

Sivilizasiyalı dövlətlərin təcrübəsindən fərqli olaraq Azərbaycanın siyasi rəhbərliyi nəinki istefaya getməmiş, hətta belə bir məqamda susmağı daha üstün tutmuşdur. Xalqın şəhidlər verdiyi faciəli günlərdə o bu faciəyə rəsmi bəyanatla münasibətini bildirməmiş, xalqın qəzəbindən qorxaraq şəhidlərin dəfn mərasimində iştirak etməmiş, yas içində olan xalqına başsağlığı belə verməmişdir. Bu cür şəraitdə Elmira Qafarovanın bəyanatı xalqda

ümid və inam oyatmışdı. Lakin Mərkəzin siyasi xəttini həyata keçirən Azərbaycan rəhbərliyi sonrakı fəaliyyətində bu bəyanatı müdafiə etməmişdir.

Xalqın tələbi və bir qrup deputatın təşəbbüsü ilə 1990-cı il yanvarın 22-də çağırılan Azərbaycan SSR Ali Sovetinin fəvqəladə sessiyasında respublikanın əksər siyasi və dövlət rəhbərləri iştirak etməmişlər. Azərbaycanın həyatında baş vermiş dəhşətli yanvar faciəsi ilə bağlı sessiyaya respublika rəhbərlərinin gəlməmələri onların xalqın taleyinə biganə qaldıqlarını, törədilmiş cinayətdə bu və ya digər dərəcədə iştirak etdiklərini göstərmişdir.

Buna baxmayaraq, sessiya yanvar hadisələrinə qiymət verməyə cəhd göstərmiş, bir sıra sənədlər qəbul etmişdir. Həmin sessiya SSRİ Ali Sovetinə, müttəfiq respublikaların Ali Sovetlərinə, dünyanın bütün ölkələrinin parlamentlərinə, Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, eləcə də Azərbaycan SSR-də yaşayan bütün millət və xalqlara müraciətlər qəbul etmişdir. Elə bu iclasda da hadisələrə hüquqi qiymət verilməsi məsələsi qaldırılmış və Deputat istintaq komissiyası yaradılmışdır.

Belə bir ekstremal vəziyyətdə keçirilmiş sessiyanın qəbul etdiyi qərarlar Azərbaycanın siyasi rəhbərliyi tərəfindən yerinə yetirilməmiş, sessiyanın qərarına zidd olaraq fəvqəladə vəziyyət Bakı şəhərində dərhal ləğv edilməmişdir. Ali Sovetin materiallarından bəlli olur ki, Mərkəz Bakıda fəvqəladə vəziyyətin tətbiqindən cəmi ay yarım sonra onun ləğv edilməsinə razı olmuşdur. Respublika rəhbərliyi isə fəvqəladə vəziyyətin ləğvinin guya ki, cəmiyyətdə qarşıdurma səbəb olacağından qorxaraq onu ləğv etməkdən imtina etmişdir.

1991-ci il fevralın 9-da keçirilmiş Azərbaycan SSR Ali Sovetinin sessiyasında onun Rəyasət heyətinin sədri Elmira Qafarova deputatların tələblərinə cavab olaraq demişdir: "...bu qərar martın 5-də ittifaq sessiyasında müzakirə olunduqda biz Qorbaçov yoldaşla görüşdük. Bu məsələni onun qarşısında qaldırdım. O, bizə cavab verdi ki, sabahdan mən fəvqəladə vəziyyəti Bakıdan götürürəm. Mən dedim ki, bizə vaxt verin. Ayaz Niyazoviçə zəng çaldım, sonra da Bakıya qayıtdıqda bu məsələni müzakirə etdik. Elə bilirəm ki, biz fəvqəladə vəziyyəti Bakıdan götürə bilməzdik. Çünki vətəndaş müharibəsi baş verə bilərdi".

Fəvqəladə vəziyyət yalnız 1991-ci il avqustun 30-da Ayaz Mütəllibovun prezident seçkiləri ərəfəsində ləğv olunmuşdur. Beləliklə, hakimiyyəti qan bahasına əlində saxlayan iqtidar yalnız fəvqəladə vəziyyət mexanizmi vasitəsilə respublikanı idarə edə biləcəyini başa düşərək, onu son anlara qədər saxlamağa cəhd göstərmişdir.

SSRİ Ali Sovetinin 1990-cı il mart ayında keçirilən üçüncü sessiyası Bakıdakı yanvar hadisələrinə siyasi qiymət vermək əvəzinə çox müəmmalı bir qərar qəbul etmişdir: "Azərbaycan SSR-də və Ermənistan SSR-də vəziyyət və həmin regionda şəraiti normallaşdırmaq tədbirləri haqqında". SSRİ Ali Soveti həmin qərarla Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Deputat istintaq komissiyasının gəldiyi nəticələri nəzərə alaraq 20 yanvarda törədilmiş cinayətlərin təhqiqi və istintaqı haqqında SSRİ Prokurorluğuna, SSRİ Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsinə və SSRİ Daxili İşlər Nazirliyinə göstəriş vermişdir. Artıq 1990-cı il dekabrın 20-də SSRİ Baş hərbi prokurorluğu hərbi qulluqçuların 20 yanvarda Bakıda baş vermiş hadisələrlə bağlı əməllərində cinayət tərkibi görməyərək işə xitam vermişdir. Beləliklə, SSRİ Ali Soveti əslində 20 yanvar faciəsinə siyasi və hüquqi qiymət verməkdən imtina etmişdir.

Azərbaycan xalqının 20 yanvar faciəsi ilə əlaqədar Mərkəzin bu ikiüzlü mövqeyinə və ədalətsiz qərarına Azərbaycanın siyasi rəhbərliyi öz münasibətini bildirməmişdir. Digər tərəfdən, respublika Ali Soveti ali hakimiyyət orqanı olsa da, əslində mövcud olan təcrübəyə görə o, respublika Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin göstərişlərinin dinməz icraçısı idi. Ona görə də özünün 1990-cı il yanvarın 22-dən sonra olan fəaliyyətində o bu ağır cinayətin mahiyyətinin açılması üçün müstəqil qəti addım atmamışdır.

1990-cı il yanvarın 24-dən 25-nə keçən gecə Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin təşkilati məsələyə həsr olunmuş Plenumu keçirilmişdir. Plenumda iştirakçıların təzyiqi altında gündəliyə respublikada siyasi vəziyyətlə əlaqədar məsələ salınmış, Bakı şəhərində 1990-cı il yanvarın 19-20-də fəvqəladə vəziyyətin tətbiqinin səbəblərini təhqiq etmək üçün Əfrand Daşdəmirovun sədrliyi ilə komissiya yaradılmışdır. Həmin komissiyaya fəvqəladə vəziyyətin tətbiqi ilə bağlı bütün kompleks məsələləri öyrənmək və növbəti Plenuma təqdim etmək tapşırığı verilmişdir.

Yaranmış vəziyyətlə əlaqədar məsələnin plenumun gündəliyinə salınmasına baxmayaraq, respublika kommunistlərinin ali orqanı faciəyə siyasi qiymət verməmiş, ümumiyyətlə, heç bir bəyanatla çıxış etməmişdir. Mərkəzi Komitənin faciəyə bu cür münasibəti sonralar yeritdiyi siyasətdə də öz əksini tapmışdır.

Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin 1990-cı il martın 31-də keçirilmiş Plenumunda Əfrand Daşdəmirovun sədr olduğu komissiyanın işi haqqında məlumat dinlənilmiş və işin davam etdirilməsi barədə qərar qəbul edilmişdir. Sonra isə heç bir müvafiq qərar olmadan komissiya öz işini dayandırmışdır. Nəticədə Mərkəzi Komitə qanlı yanvar hadisələrinin siyasi və hüquqi qiymətini verməkdən tamamilə boyun qaçırılmışdır;

Mərkəzi Komitənin komissiyasının ilkin məlumatında göstərilir ki, fəvqəladə vəziyyət haqqında qərarın qəbul edilməsində Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin keçmiş birinci katibi Əbdürrəhman Vəzirovun rolunu müəyyənləşdirmək mümkün olmamışdır. 1990-cı il yanvarın 22-də Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin ilk partiya təşkilatı Əbdürrəhman Vəzirova Sov.İKP sıralarından kənarlaşdırmış və Azərbaycan xalqına qarşı etdiyi cinayətlərə görə onun qanun qarşısında məsuliyyəti məsələsini qaldırmışdır. Lakin Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin Plenumu prinsipsizlik göstərərək ilk partiya təşkilatının qərarına etinasız yanaşmış, Əbdürrəhman Vəzirova yalnız şiddətli töhmət verməklə və onu Mərkəzi Komitənin tərkibindən xaric etməklə kifayətlənmişdir.

Hadisələrə heç bir siyasi qiymət verməyən Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi, onun bürosu və yeni birinci katib seçilməklə Azərbaycanın bu ağır dövründə respublikada siyasi rəhbərliyi öz üzərinə götürmüş Ayaz Mütəllibov cinayətin mahiyyətini və səbəbkarlarını pərdələmək xəttini müntəzəm və ardıcıl surətdə həyata keçirmişlər.

20 Yanvar faciəsinin iştirakçılarından biri olmuş Ayaz Mütəllibov xalqına qarşı növbəti xəyanət edərək, 1991-ci il martın 9-da keçirilmiş Azərbaycan SSR Ali Sovetinin sessiyasına təzyiq göstərmiş, SSRİ-nin saxlanması ilə əlaqədar ümumittifaq referendumunda Azərbaycan SSR-in iştirak etməsi haqqında qərarın qəbul edilməsinə nail

olmuş, nəticədə Azərbaycan xalqını ona qarşı ən ağır cinayət törətmiş sovet imperiyasının tərkibində qalmağa sövq etmişdir.

Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin, onun birinci katibi Ayaz Mütəllibovun bu siyasi xətti Deputat istintaq komissiyasının fəaliyyətinə də təsir göstərmişdir.

1990-cı il fevralın 11-də Deputat istintaq komissiyası özünün ilk bəyanatını vermişdir. Lakin bu bəyanat Azərbaycan SSR Ali Sovetinin həmin il yanvarın 22-də keçirilmiş fəvqəladə sessiyasında qəbul etdiyi qərarların çərçivəsindən kənara çıxmamışdır. O zaman Azərbaycanda yaranmış faciəli vəziyyət Deputat istintaq komissiyasında qısa bir müddətdə 20 yanvar faciəsinə siyasi qiymət verilməsini, cinayətin təşkilatçılarının və iştirakçılarının aşkar edilməsini və bunların Ali Sovetin müzakirəsinə verilməsini tələb edirdi. Bunu etmək üçün bütün imkanlar var idi.

Törədilmiş cinayət və onun nəticələri göz qabağında idi, cinayətin təşkilatçılarının Sovet İttifaqı və Azərbaycan SSR siyasi rəhbərliyinin olduğu artıq ictimaiyyətə məlum idi. Amma Deputat istintaq komissiyası süründürməçiliyə yol verərək, öz rəyini yalnız faciədən iki il sonra, yəni Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası ləğv olunduqdan, Sovet dövləti süqut etdikdən sonra Ali Sovetin Milli Şurasına təqdim etmişdir. Komissiyanın rəyi törədilmiş cinayətin ciddiliyinə baxmayaraq səthi səciyyə daşımış, mahiyyət etibarilə məlum olan ümumi xarakterli fikir və ifadələrdən ibarət olmuşdur.

Həmin sənəddə faciənin qiyməti onun əhəmiyyətinə uyğun səviyyədə verilməmiş, artıq mövcud olmayan Sovet dövləti və hökuməti rəhbərliyinin təqsirkar olduğu göstərildiyi halda, Azərbaycan rəhbərliyinin məsuliyyətinin üstündən keçməyə cəhd edilmişdir. Sübut etməyə ehtiyac yoxdur ki, belə nəticələrə gəlmək üçün heç də iki il vaxt gərək deyildi.

Deputat istintaq komissiyasının işində və rəyində olan bu nöqsanlara baxmayaraq təqdim edilmiş rəydə əks olunmuş faktik material və bəzi nəticələr 20 yanvar faciəsinə dolğun və siyasi qiymət vermək üçün Milli Şuraya imkan yaradırdı. Lakin Milli Şura 20 yanvar hadisələrinə qiymət vermək əvəzinə 1992-ci il yanvarın 19-da qəbul etdiyi qərarı ilə Deputat istintaq komissiyasının rəyini qənaətbəxş hesab edib onu təsdiq etməklə kifayətlənmişdir.

Beləliklə, 20 yanvar faciəsi Azərbaycan Respublikasının ali qanunvericilik orqanının qərarında öz siyasi-hüquqi qiymətini tapmamışdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, respublikada kommunist rejimi mövcud olduğu zaman 20 yanvar faciəsinə siyasi qiymət verilməsini dəfələrlə tələb edən Azərbaycan Xalq Cəbhəsi hakimiyyətdə olduğu bir ildən çox müddətdə (Azərbaycan Respublikasının sabiq Prezidenti Əbülfəz Elçibəy, Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sabiq sədri İsa Qəmbərov) faciəyə siyasi qiymət vermək üçün öz imkanlarından istifadə etməmişdir.

Beləliklə, Azərbaycan SSR Ali Soveti fəvqəladə sessiyasının 1990-cı il 22 yanvar tarixli qərarı istisna olmaqla Qanlı yanvar hadisələrinin qiyməti dövlət səviyyəsində qəbul edilən heç bir qərar, bəyanat və digər rəsmi sənədlərdə öz əksini tapmamışdır.

Deputat istintaq komissiyasının topladığı faktik materiallar respublikanın hüquq-mühafizə orqanlarına bu cinayətin-istintaqı üçün şərait yaratsa da, onlar konkret əməli işlər görməmişlər.

Hadisələrdən ötən dörd il ərzində keçmiş SSRİ-nin və Azərbaycanın rəhbərliyi tərəfindən xalqa qarşı törədilmiş ən ağır cinayət açılmamış qalmışdır.

1990-cı il yanvarın 20-də Bakıda törədilmiş faciəli hadisələrə indiyə qədər tam siyasi-hüquqi qiymət verilməməsi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin “20 yanvar faciəsinin dördüncü ildönümünün keçirilməsi haqqında” 1994-cü il 5 yanvar tarixli Fərmanında göstərilmiş və bununla əlaqədar Milli Məclisin xüsusi iclasının keçirilməsi tövsiyə olunmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisində bu məsələyə baxılarkən yaradılmış redaksiya komissiyası tərəfindən Ali Sovetdə, Prezident Aparatında, Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğunda, Milli Təhlükəsizlik Nazirliyində, Daxili İşlər Nazirliyində, Baş Arxiv İdarəsində olan materiallar və Deputat istintaq komissiyasının rəyi nəzərdən keçirilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi 20 yanvar hadisələrinə siyasi-hüquqi qiymət verilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin tövsiyəsini qəbul edərək və məsələnin müzakirəsi zamanı söylənmiş fikir və mülahizələri, habelə əldə edilmiş faktları nəzərə alaraq **qərara alır**:

1. Azərbaycanda vüsət tapmış milli azadlıq hərəkatını boğmaq, demokratik və suveren bir dövlət yaratmaq amalı ilə ayağa qalxan xalqın inam və iradəsini qırmaq, milli mənliliyini alçaltmaq və belə bir yola qədəm qoyan hər hansı xalqa sovet hərbi maşınının gücünü nümayiş etdirmək məqsədilə 1990-cı il yanvarın 20-də Sovet Silahlı Qüvvələrinin Bakı şəhərinə və respublikanın bir neçə rayonuna yeridilməsi, nəticədə haqq və ədalətin müdafiəsi naminə küçələrə çıxmış silahsız adamların qəddarcasına qətlə yetirilməsi Azərbaycan xalqına qarşı totalitar kommunist rejimi tərəfindən hərbi təcavüz və cinayət kimi qiymətləndirilsin.

2. İşğalçılıq siyasəti ilə Azərbaycanın suverenliyinə qəsd etmiş, xalq hərəkatını boğmaq üçün bədnam kommunist ideologiyası libasında köhnə imperiya iddialarını həyata keçirmək məqsədilə 20 yanvar faciəsinə təşkil etmiş Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası, Sovet dövləti və hökuməti rəhbərliyinin, şəxsən Mixail Qorbaçovun Azərbaycan xalqına qarşı ağır cinayət törətdiyi qeyd olunsun.

3. Xalqa qarşı törədilən hərbi təcavüzə görə məsuliyyət eyni zamanda Azərbaycan Kommunist Partiyası rəhbərliyinin üzərinə düşür. Xalqın azadlıq hərəkatını boğmaq məqsədilə Sovet qoşunlarının Azərbaycana çağırılmasına və xalqa qarşı yönəldilməsinə razılıq verən, vətəndaşların əmin-amanlığını təmin etməyən, hakim mövqelərini qorumaq naminə öz xalqının qanının axıdılmasına yol verən Əbdürrəhman Vəzirovun təcavüzün birbaşa təşkilatçısı və iştirakçısı olduğu, Ayaz Mütəllibovun, Viktor Polyaniçkonun, Vaqif Hüseynovun bu cinayətdə bilavasitə iştirak etdikləri, bununla da, Azərbaycan xalqına xəyanət etdikləri qeyd olunsun.

4. Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət heyətinin sədri Elmira Qafarovanın, Azərbaycan Kommunist Partiyası Bakı Şəhər Komitəsinin birinci katibi Müslüm Məmmədovun sovet imperiyasının qoşun hissələrinin Bakı şəhərinə yeridilməsi ilə əlaqədar heç bir konkret tədbir görmədiklərinə və vətəndaşların təhlükəsizliyini təmin etmədiklərinə görə yüksək vəzifəli şəxslər kimi siyasi məsuliyyət daşıdıqları qeyd edilsin.

5. Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi Plenumunun qərarı ilə yaradılmış komissiyanın (sədr— Əfrand Daşdəmirov) yanvar faciəsinin mahiyyətini və əsl səbəbkarlarını xalqdan gizlətmək və cinayəti ört-basdır etmək məqsədi daşdığı qeyd olunsun.

6. Qeyd edilsin ki, Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Deputat istintaq komissiyası (sədr— Mıdət Abasov, sədr müavini— Tamerlan Qarayev) 20 yanvar faciəsinin təhqiqi üçün müəyyən iş aparmış, lakin süründürməçiliyə yol verərək siyasi konyunktura naminə bəzi şəxslərin təqsirinin üstündən keçməklə, respublikanın rəhbərliyinə yarımaq məqsədi güdmüşdür. Yanvar hadisələrinə siyasi-hüquqi qiymət verilməsi ilə bağlı Komissiyanın çıxardığı nəticələr kifayətləndirici hesab edilməsin.

7. Qeyd olunsun ki, Ali Sovetin Milli Şurası və sonralar Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Azərbaycan xalqının həyatında baş vermiş 20 yanvar faciəsinə öz münasibətini bildirməmiş və yalnız Deputat istintaq komissiyasının işinin yekunlarını qənaətbəxş hesab etməklə kifayətlənmişdir.

8. 1990-cı il 20 yanvar hadisələrindən ötən dörd il ərzində respublika hüquq mühafizə orqanlarının keçmiş rəhbərlərinin bu cinayətin istintaqı ilə bağlı fəaliyyəti yarıtmaz hesab edilsin. Qeyd edilsin ki, Bakı şəhərində, eləcə də Azərbaycanın bir neçə rayonunda yüzlərlə insanın həlak olması və yaralanması ilə nəticələnmiş Qanlı yanvarın əsl təqsirkarlarının üzə çıxarılmasına və son dörd il ərzində bu faciənin mahiyyətinin açılmasına maneçilik edən şəxslərin müqəssirlik dərəcəsinin müəyyənəşdirilməsində hüquq mühafizə orqanlarının fəaliyyəti qeyri-qənaətbəxş olmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroruna tapşırılsın ki, bu işin qısa müddətdə başa çatdırılmasını və təqsirli şəxslərin qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada məsuliyyətə cəlb olunmasını təmin etsin.

9. Yanvar faciəsinin Azərbaycan xalqının tarixində böyük siyasi əhəmiyyət kəsb etdiyini nəzərə alaraq, habelə Azərbaycanın azadlığı uğrunda şəhid olanların xatirəsini əbədiləşdirmək məqsədilə Bakı şəhərində xatirə kompleksi yaradılsın.

Bakı şəhəri, 29 mart 1994-cü il.